יום **ב'**, **כ"א בשבט** תשס"ח (**28** בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

*היום, **כ"א בשבט** [7/2/1961], **פרופ' קורט סיטה**, גרמני נוצרי, פעיל אנטי-נאצי ואסיר בוכנוולד, ששימש ראש המדור לפיזיקה ניסויית בטכניון משנת 1954, ונאסר בשנת 1960, **נידון לחמש שנות מאסר על מסירת מידע לאויב**. משפטו התנהל בדלתיים סגורות.*

הרצון לדעת מה הסוד הנסתר בממלכה הגרעינית של ישראל הביא לארץ במהלך השנים לא מעט מרגלים סובייטים. מרגל האטום הראשון, "שתול" מטעם שירותי הביון של צ'כוסלובקיה ובאמצעותם גם של בריה"מ, היה פרופסור קורט פריץ סיטה שבמשך שנים לא מעטות - מאז עלותו לישראל ב-1954 ועד שנעצר ב-1960 - היה ראש המכון לפיסיקה גרעינית בטכניון, חבר בוועדה הישראלית לאנרגיה אטומית וממקורביו של יו"ר הוועדה פרופ' ארנסט דוד ברגמן

> קרינה קוסמית או רדיואקטיביות מסוכנת

רק מתי מעט יודעים מתי בדיוק החלה ישראל לעסוק במחקר המעשי שהוביל אותה אל "העולם החדש" שלימים נודע בשם "האופציה הגרעינית". יחד עם זאת ידוע בבירור, כי דוד בן-גוריון היה המנהיג, אשר הגה ומימש את ההחלטה "האטומית" הנועזת, שבימי טרום הקמת המדינה נראתה ממש כ"משימה בלתי אפשרית".

"כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צב-אות בעיר אלוקינו, אלוקים יכוננֶה עד עולם סלה."
מתוך פרק התהלים [תהלים מ"ח 9] **שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום שני**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

בן-גוריון לא היה הרפתקן. הוא איבחן את התהליכים שהתרחשו בעולם על-פי נקודת ראות של היסטוריון. ועל כן, עם תום מלחמת העולם השנייה, כאשר נחשפה האנושות לכל אימי השואה שבה ניסו הנאצים להשמיד את העם היהודי, היה זה אך טבעי שבן-גוריון יחליט לצעוד אל תוככי השדה האטומי. בשיחות עם מקורביו, שותפי הסוד, נהג בן-גוריון להשמיע את דבר ההבטחה החד-משמעית: "שואה שנייה לעם היהודי לא תהיה. ואם תצוץ סכנה קיומית שכזו נעשה כמעשה שמשון בהיכל הפלשתים".

למי שאינו זוכר במה המדובר ראוי לצטט את מה שאמר שמשון כאשר אחז בשני עמודי היכל פלשתים (שופטים, ט"ז, ל'): תמות נפשי עם פלשתים. ויט בכוח (את העמודים) וייפול הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו; ויהיו המתים (האנשים) אשר המית במותו, רבים מאשר המית בחייו". לימים כונה מצב זה בתואר "ברירת שמשון".

פירושו של האיום הבן-גוריוני היה פשוט וברור: אם במקרה תתעורר שוב סכנת קיום לעם היהודי - תיפול שואה גרעינית קטלנית על ראשם של כל אויבינו.

פיתוח האופציה הגרעינית היה בעיני בן-גוריון ממש דיבוק. עד כמה היה מימושו של הנושא הגרעיני דחוף בעיניו ניתן לראות מעיון ביומניו של מקים המדינה. בעיצומה של מלחמת העצמאות נפגש בן-גוריון, בלשכתו בתל אביב, עם אחד מבכירי מדעני האטום של צרפת ממקימי הכור הגרעיני הצרפתי הראשון. שמו היה משה (מוריס) סורדין, "יורד" במונחים של היום, בוגר מחזור ט"ז של הגימנסיה הרצליה בתל אביב, בנו של מייסד חברת המלח בעתלית ואחיה של דינה וורט לימים קצינת ח"ן ראשונה של צה"ל.

על הפגישה, שאותה אירגן המדען פרופסור אהרון קציר, סיפר לימים סורדין: "הביאו אותי אל בן-גוריון בחשאי. הוא התעניין מאוד באטום. חקר אותי בנושא הזה לפרטי פרטים. הרבה להדגיש את העובדה שיהודים רבים בעולם הם מומחים גדולים בתחום החדש הזה ועוסקים בפיתוחו. דיברנו על האפשרויות הרבות הטמונות באנרגיה אטומית".

סורדין לא היה המדען היחיד שאותו תיחקר בן-גוריון. במשך השנים התייצבו בלשכתו עוד רבים וטובים מחוקרי הגרעין מארה"ב, מצרפת ואף מישראל. אחד הבכירים בהם, שאף מונה לאחר הקמת המדינה, לראש הוועדה הישראלית לאנרגיה אטומית היה פרופסור ארנסט דוד ברגמן.

העובדות בכל מה שקשור למעלליה של ישראל בתחום הפיתוח הגרעיני היו באותם ימי ראשית המדינה בבחינת סוד כמוס ביותר. הקריה למחקר גרעיני בדימונה, הידועה כיום בתור "הכור בדימונה", שבראשית שנות המדינה הותקן בה כור גרעיני תוצרת צרפת, כונתה אז בשם הסתרים "טקסטיל דימונה", ממש כאילו היא מפעל טקסטיל שנועד לספק תעסוקה לתושבי דימונה. הסוד החשאי הזה - שפרטים מעורפלים ממנו דלפו

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

משיחות עם גורמים שונים שקיימו מדעני האטום הצרפתים שרובם היו שותפים לסוד הישראלי - הגיע גם לאוזניהם הכרויות של מרגלי בריה"מ שהיו פרושים על פני רשת מידע עולמית, ממש כמו עכברים, בכל חור כולל במחילות השלטון. אותם מרגלים ביקשו לדעת מה, בעצם, עושה ישראל בתחום הגרעיני. ובעיקר ביקשו למצוא תשובה לשאלה שהעסיקה אז את העולם: האם ישראל עוסקת רק בייצור אנרגיה גרעינית "למטרות שלום" או שמא היא פועלת במרץ גם בכיוון הצבאי.

באותם ימים לא היתה בריה"מ "מובילה" בתחום הפיתוח של הנשק הגרעיני. הידע העיקרי הראשוני הגיע לבריה"מ באמצעות מרגלים ששירתו את המעצמה הקומוניסטית בארה"ב וגנבו בעבורה את סודות האטום. מן הטעם הזה סביר להניח כי שליחי השטח של בריה"מ, שניסו "לדוג" מידע מכל מקור אפשרי, לא ידעו אז את מה שידע היטב פרופ' ארנסט ברגמן, למשל, שהסביר (כבר בשנות השישים של המאה הקודמת) לכל מי שביקש לדעת, כולל לעיתונאים שראיינו אותו, כי "אין שתי אנרגיות גרעיניות. על-ידי פיתוח אנרגיה אטומית לצרכי שלום מגיעים ממילא לאופציה גרעינית". והוסיף פרופסור ברגמן במינוחים המעורפלים למדי שהיו נהוגים באותם ימים: "זאת אומרת: ניתן להגיע, מבחינה טכנית, לשלב שבו המדינה קרובה עד כמה שאפשר לאפשרות של ייצור פצצה גרעינית עצמית, מבלי להיכנס למעשה לייצור נשק גרעיני".

הרצון הזה לדעת מה הסוד בממלכת הסוד הגרעינית של ישראל הביא לארץ לא מעט מרגלים סובייטים. על פעילותו של אחד המרגלים "החיצוניים" האלה - הפרופסור הקנדי יו האמבלטון - סיפר הסופר הבריטי ג'ון בארון בספרו "ק.ג.ב. כיום" שראה אור בשנות השבעים של המאה העשרים. האמבלטון היה כלכלן בעל שם ששירת את הסובייטים במשך 23 שנה, עד שנלכד בעת פעילות בבריטניה ונכלא למשך עשור. כפי שחשף בארון ביקר האמבלטון שלוש פעמים בישראל ולאחר ש"דג" את המידע הרלוונטי דיווח למפעיליו במוסקבה כיצד משיגה ישראל את החומר (אורניום) הדרוש לפעילותה הגרעינית, ואף ידע לציין כי חלק מן החומר הזה נרכש על-ידי ישראל בדרכים עלומות במפעל אמריקני.

יו האמבלטון לא היה המרגל הרוסי הראשון שהתעניין בהתפתחות היכולת הגרעינית של ישראל. את התואר הזה - "מרגל האטום הראשון" - החזיק מרגל "שתול" מטעם שירותי הביון של צ'כוסלובקיה ובאמצעותם גם של בריה"מ. שמו: פרופסור קורט פריץ סיטה שהיה במשך שנים לא מעטות - מאז עלותו לישראל ב-1954 ועד שנעצר ב-1960 - ראש המכון לפיסיקה גרעינית בטכניון, מדען בינלאומי בתחום הקרינה הקוסמית, חבר בוועדה הישראלית לאנרגיה אטומית וממקורביו של יו"ר הוועדה פרופ' ארנסט ברגמן.

מי היה קורט סיטה? כיצד הגיע המדען הנוצרי הזה לישראל? מדוע ריגל לטובת הגוש המזרחי והאם המידע שמסר למפעיליו אכן היה סודי וחשיפתו מסוכנת? כיצד נלכד ומה

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

עלה בגורלו - זה אחד הסיפורים המרתקים בתולדות עולם הדממה והסתר של קהיליית המומחים הישראלית שעסקה במשך שנים רבות במימוש "האופציה הגרעינית" שמטרתה היתה אז, כמו היום, למנוע - תחת קיומו של האיום האטומי הנורא - את הסכנה להכחדתה של ישראל. כמעט חמישים שנה חלפו מאז ועד היום אך חלק מאותה פרשה עדיין נסתר מאחורי מסך של ערפל רדיואקטיבי סמיך.

קורט סיטה, גרמני-נוצרי, נולד בחבל רייכנברג שבאוסטריה ב-1910. לאחר מלחמת העולם הראשונה עבר החבל לתחום אזור הסודטים שבצ'כוסלובקיה. ערב מלחמת העולם השנייה, לפני שצבאות הרייך השלישי "סיפחו" את צ'כוסלובקיה, כבר היה סיטה פיסיקאי מבטיח ומרצה באוניברסיטה של פראג. אבל סיטה לא היה רק מדען. הוא גם היה בשר ודם. בשלב זה בחייו, כאשר התנועה הנאצית כבר הרימה ראש, התאהב קורט הצעיר באשה שלא היה צריך להתאהב בה - צעירה יהודיה תושבת פראג - ואף נשא אותה לאישה. אולם האושר האישי לא נמשך זמן רב. עם סיום ההשתלטות הנאצית על צ'כוסלובקיה הורחק סיטה מן האוניברסיטה ויחד עם אשתו הועבר למחנה הריכוז בבוכנוואלד. שש שנים שהה הזוג במחנה הריכוז. אחת האגדות שניסו להסביר כיצד שרדו השניים את התופת הזו מספרת שהנאצים שמרו על סיטה כי הפיקו ממנו תועלת רבה. הוא כתב בעבור שומריו עבודות מדעיות שהובילו אותם לקבל תארים אקדמיים.

לאחר השחרור יצאו סיטה ואשתו לאנגליה, שם עבר המומחה הצעיר השתלמויות מדעיות בהדרכתם של מיטב הפיסיקאים הבריטים. בתום השתלמותו קיבל סיטה משרת הוראה ומחקר באוניברסיטת סיראקוז בארה"ב והחל לעסוק בתחום התמחותו: פיסיקה גרעינית וקרינה קוסמית. למרות שסבלו בתקופה הנאצית נבע מכך שלא נטש את אשתו היהודיה היא לא החזירה לו טובה. כשבני הזוג עקרו לארצות הברית, התאהבה אשתו של סיטה בפיסיקאי אמריקני, קולגה של בעלה מאוניברסיטת סיראקוז, וזנחה אותו לאנחות.

מתוך סיבה שלא הייתה ידועה אז פנה סיטה אל מפקדת אפ. בי.איי (הבולשת הפדרלית) והציע את שירותיו. סיטה התקבל לשירות ואף היה פעיל במשך שנתיים. מה הניע את סיטה להצטרף לפעילות בבולשת הפדרלית - זו שאלה שהערכות לגבי התשובה עליה רבות. אבל קיימות מספר עובדות שיכולות להצביע על חשד מבוסס למדי: סיטה פעל בשליחות של "מפעילים", אולי צ'כים אולי סובייטים.

החשד הזה - שאותו הציג לימים איסר הראל בספרו "ריגול סובייטי בארץ ישראל" - הוביל את מפקדת הבולשת הפדראלית לנתק את מגעיה עם סיטה. הניתוק הזה לא נעשה על בסיס ידידותי. אנשי אפ.בי.איי "נתנו" לסיטה להבין שמוטב לו לעזוב את ארה"ב. בעל כורחו יצא סיטה לדרך חדשה ובתוך זמן קצר מצא משרה בתחום התמחותו באוניברסיטת סאו פאולו בברזיל.

"כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צב-אות בעיר אלוקינו, אלוקים יכוננֶה עד עולם סלה."
מתוך פרק התהלים [תהלים מ"ח 9] **שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום שני**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

את מידת החומרה שייחסו האמריקנים למעשיו הנסתרים של סיטה ניתן להבין מן הסיפור הבא שהתרחש זמן מה אחרי הגירוש מארה"ב. במסגרת מסעותיו "המדעיים" יצא סיטה בטיסה מסאו פאולו לרומא. מטוסו נחת נחיתת ביניים בניו-יורק. סיטה ביקש ללון לילה אחד על אדמת ארה"ב. השלטונות האמריקנים סירבו למלא את בקשתו לשהות במדינתם כ"נוסע במעבר". בו ביום, תחת משמר כבד של אנשי הבולשת הפדרלית, הועלה סיטה על מטוס אחר שטס בחזרה לברזיל.

באותם ימים, ראשית שנות החמישים של המאה ה-20, חיפשה הנהלת הטכניון בחיפה מומחה בעל שם שיהיה ניחן בכישורים מתאימים להקים מחלקה לפיסיקה גרעינית - נושא שיהיה "אין" וזכה לביקוש רב בקרב הסטודנטים. במסגרת מסע החיפושים - ומספר מדעני הגרעין "החופשיים" בעולם באותם ימים לא היה רב - הגיעו בכירי הטכניון לסיטה. תוך זמן קצר סוכמו תנאי העסקתו והמדען המומחה עמד "לעשות עלייה", תחילה במעמד של תייר בעל דרכון זר. החל מאוקטובר 1954, מועד תחילת שנת הלימודים האקדמית, כבר היה סיטה חבר הסגל האקדמי של הטכניון.

סיטה מימש את כל התקוות המדעיות שתלו בו ראשי הטכניון. היה לו חלק מכריע בהקמת המחלקה לפיסיקה גרעינית במוסד המדעי המכובד ביותר בישראל, ואף מונה, כבר בשנת 1955, לנשיא אגודת הפיסיקאים בישראל. בתוקף מעמדו המקצועי נהג סיטה להיפגש, בנסיבות מקצועיות וגם חברתיות, עם רבים מבעלי הסודות הגרעיניים בישראל. באמצעות קשרים אישיים אלה נחשף פרופסור סיטה לא רק לכל נושאי המחקר בטכניון, אלא גם לכל העבודות המדעיות במסגרת מכון ויצמן למדע - שעסק רבות בתחום המחקר הגרעיני על גווניו השונים - וגם במסגרת האוניברסיטה העברית בירושלים.

עם ייסודה של המחלקה להנדסה גרעינית בטכניון, יצר סיטה קשר עם מוסדות לימוד בצרפת ושלח אליהם מספר סטודנטים להתמחות בנושאי הגרעין. הם למדו שם את תורת היסודות הגרעיניים, התעמקו בחישובים מתמטיים הקשורים למבני הכורים, וכשחזרו לארץ, מיהרו להכשיר פיזיקאים נוספים בתחום. הבחירה בצרפת כמקום לימוד לא היתה מקרית: באותה שנה בדיוק החלו הישראלים והצרפתים בבניית הכור בדימונה, שמרבית רכיביו יוצרו בצרפת בחשאי, ללא ידיעתם של האמריקנים. חלק מן הסטודנטים האלה הפכו לימים לראשי קהילת מדעי הגרעין הישראלית.

הקשר המחודש של סוכני המודיעין מן הגוש המזרחי עם פרופסור סיטה נוצר בסוף קיץ 1955. סיטה, הצנום ובעל המצח הגבוה במיוחד, עשה את דרכו ברגל מבית הטכניון הישן בהדר הכרמל, אל ביתו שבמעלה הכרמל, שם התגורר עם יהודית ארנון, ממייסדות המכון לפיזיותרפיה בבית החולים רמב"ם בחיפה ולימים אשתו השנייה. באחת הסימטאות המוצלות בשדרות עצים ירוקות, ניגש אליו צעיר בלונדיני ולהפתעתו הרבה של סיטה פנה אליו בצ'כית.

"כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צב-אות בעיר אלוקינו, אלוקים יכוננֶה עד עולם סלה."
מתוך פרק התהלים [תהלים מ"ח 9] **שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום שני**
בשִׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

הצעיר הציג את עצמו, בנימוס רב, כעובד קונסולרי של צ'כוסלובקיה, שבאותם ימים הייתה לה שגרירות בישראל, והציע לפרופסור המכובד הצעה שלא נראתה מזיקה. "אני מבקש שתיפגש עם מישהו מהממונים עלי" הציע הבלונדי. ללא כל מיגבלות של זהירות אלמנטרית קיבל סיטה את ההצעה. הוא נפגש עם אחד "הממונים" במקומות ציבוריים ואף אירח את "הממונה" בביתו. מכאן ואילך, במשך חמש שנים, קיים סיטה עשרות פגישות עם מפעיליו, בדירתו ובבתי קפה שונים בחיפה. כעבור שנים אחדות, ממש לפני מעצרו, כבר החל השב"כ לתעד את הפגישות של סיטה, כפי שנחשף במהלך המשפט בעקבות המעצר. למשל: פגישה שהתקיימה ב-22 במרס 60', בחמש אחה"צ בבית הקפה "קריפס", ופגישה שנערכה ב-19 באפריל באותה שנה בבית הקפה "שטרנהיים". פגישות התקיימו גם בגן בנימין הסמוך.

במשך כחצי עשור העביר סיטה לאנשי הקשר הצ'כים שלו כל מידע שביקשו. בתמורה "סידרו" לו המפעילים סיורים בחו"ל במסווה של "פעילות מדעית" באקדמיה למדעים בצ'כוסלובקיה ובמוסדות מדעיים אחרים. בביקוריו אלה נפגש סיטה תמיד עם אביו הקשיש ועם אחותו - שנישאה גם היא ליהודי. בכל אחד משלושת ביקוריו בצ'כוסלוביקה נפגש סיטה עם "הקומיסאר" - כינוי הקוד של המרגל שעמד בראש רשת המודיעין הצ'כי במזרח התיכון, האיש שעמד בקשר קבוע ורצוף עם בכירי המודיעין הצבאי הסובייטי. הקומיסאר לא היה מרגל פשוט. הוא היה בעל הכשרת הנדסית פיסיקלית. הוא ידע מה ואיך לשאול. הוא ביקש לדעת מה מידת הסיוע של ארה"ב למוסדות המחקר בישראל, אך במיוחד רצה לדעת כל פרט, קטן כגדול, על הוועדה הישראלית לאנרגיה אטומית.

פרט אחד לא היה צורך לגלות לקומיסאר. הוא ידע כי ראש הוועדה לאנרגיה אטומית של ישראל הוא פרופסור ארנסט ברגמן, יליד גרמניה. בהקשר הזה ביקש לדעת דבר אחד עיקרי: האם הוועדה לאנרגיה אטומית בישראל היא חלק מגוף צבאי או חלק מגוף אזרחי. ובאופן הכי מפורש: האם ישראל פונה, אכן, רק לנתיב של הפקת אנרגיה גרעינית או שמא היא פועלת גם בתחום של ייצור הנשק הגרעיני.

סיטה היה מרגל. על כך אין מחלוקת. אך נראה שהאופי החשאי והמכונס שנדרש ממרגל טוב לא היה תכונה שהפרופסור הנכבד ניחן בה. מספר צעדים ראוותניים שנקט היו מן הסוג שמרגל מקצועי לא אמור לפעול על פיהם. הצעד הראשון התרחש בסוף 1956. במחאה על "מבצע סיני" עזב סיטה את הארץ וחזר אליה רק כעבור מספר חודשים. צעד אחר: סיטה אהב את החיים הטובים, האקסטראוגאנטיים משהו.

באחת מנסיעותיו לחו"ל רכש בשוויץ מכונית חדשה שאותה ייבא לישראל. המכונית נשאה מספר של קאנטון ציריך. באותם ימים לא היו מכוניות רבות בארץ ומכונית בעל מספר זר הייתה מראה נדיר ביותר ומושכת תשומת לב, מיותר מבחינתו של מרגל. כאשר

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

נשאל סיטה מדוע הוא נוסע במכונית עם רישוי שוויצרי הוא השיב כי "מבחינה כלכלית יותר קל להחזיק במכונית כתייר ולהחליפה כל שנתיים, ללא צורך לשלם מסים עליה, מאשר לרכוש מכונית כתושב ישראל". מבחינה כלכלית סיטה צדק. אבל לא מבחינת החשיפה ותשומת הלב הציבורית שמשך על עצמו.

בשלב מסויים כנראה חשד סיטה כי יש מי שעוקב אחריו. בעצת מפעיליו, ככל הנראה, החליט לבנות לעצמו "אליבי". סיטה פנה לנשיא הטכניון, באותם ימים כיהן במשרה זו יעקב דורי, מי שהיה הרמטכ"ל הראשון של צה"ל, וסיפר לו על מגעיו עם נציגי השגרירות הצ'כוסלובקית. סיטה הציג בפני דורי "עובדות" מסולפות. "כל מה שביקשו ממני" אמר "היה לחזור לעבוד בצ'כוסלובקיה". את האמת המשיך סיטה להסתיר.

כנראה שסיטה העריך כי יצירת ה"אליבי" הזה אין בה די כדי להגן על עצמו באופן מלא. מן הטעם הזה המשיך לקיים את מגעיו עם נציגי השגרירות הצ'כוסלובקית תחת מעטה של חשאיות כמעט מוחלטת. הוא מעולם לא השתמש בשירותי הדואר וגם לא בטלפון כדי לקבוע פגישות ולתאם העברת מידע. סיטה ומפעיליו נהגו לקבוע נקודות מפגש אישיות. אם התרחשה תקלה - סיטה פשוט לא היה מגיע. המרגלים קבעו לעצמם מרווח זמן המתנה ומקום מפגש אלטרנטיבי במועד אחר. אם מועד הפגישה חלף והמופעל או המפעיל לא הגיעו - ידעו המעורבים כי הפגישה לא תתקיים, עזבו את המקום והמתינו למועד הבא.

אקט הריגול החשוב האחרון של סיטה התרחש בספטמבר 1959. "המומחה לקרינה קוסמית" כפי שאהב להגדיר את עצמו, המרגל שחשד כי עוקבים אחריו, יצא ל"כינוס מדעי" במוסקבה. עם מי מן הקומיסארים הסובייטים נפגש ואיזה מידע מסר להם - זאת אפשר רק להעריך. אך על עובדה אחת אין מחלוקת: זמן לא רב לאחר שובו לארץ כבר היו בידי השב"כ כל ההוכחות שנדרשו כדי לעצור את הפרופסור הגרעיני.

סיטה נעצר ב-14 ביוני 1960, בדירתו השלווה במעלה הכרמל בהפתעה גמורה, כאשר אנשי השב"כ פורצים לדירתו. אנשי הביטחון ערכו חיפוש יסודי בדירה והחרימו פריטים רבים, בהם יומניו של סיטה ורישומים שהתייחסו לפגישותיו החשאיות עם עובדי השגרירות הצ'כית. הפרופסור שידע מעט מאוד עברית ודיבר בעיקר גרמנית ואנגלית נלקח למתקן חקירה וכאילו נעלם מעל פני אדמה. רק כעבור שבועיים נודע לעמיתיו כי הוא עצור בחשד של "ריגול חמור" לטובת שירותי הביון של הגוש המזרחי וכי הוא שוהה בבידוד בכלא דמון שבמורדות המערביים של הכרמל מול בית אורן. הידיעה המרעישה נחתה על עמיתיו בטכניון "כרעם ביום בהיר".

בכירים בטכניון חששו שהמעצר יטיל כתם על המוסד והפעילו לחץ לחסל את הפרשה ולגרש את סיטה מהארץ. אחדים, בהם פרופ' ערי ז'בוטינסקי, שהיה אז מראשי ארגון

הסגל האקדמי בטכניון, ניסו להתערב לטובת הפרופסור העצור. אך ללא תועלת. על מסע הלחצים הזה סיפר לימים ראש שירותי הביטחון דאז איסר הראל: "הנהלת הטכניון וחלק נכבד מקהילת המדענים הפעילו לחץ על ראש הממשלה (בן-גוריון) כדי שיתערב להפסקת ההליכים המשפטיים נגד הפרופסור החשוד בריגול. בן-גוריון שאל לדעתי. אמרתי לו כי הדבר לא ייתכן - אין להפלות לטובה 'אנשים חשובים' או 'אנשים חשובים מאוד' על פני כל האחרים אשר יועמדו למשפט אם יוחשדו בריגול. בית המשפט הוא שיקבע אם אשמים הם אם לאו".

את ההגנה על פרופסור סיטה נטל על עצמו הפרקליט יעקב סלומון מחיפה, שהיה ידוע כטוב שבין הפרקליטים הפליליים בישראל. בספרו האוטוביוגרפי "בדרכי שלי", סיפר יעקב סלומון על התקופה שבין הגשת כתב האישום לבין תחילת המשפט: "לפי בקשתי, הסכימו שירותי הביטחון כי פגישותי עם סיטה תתקיימנה בביתנו בכרמל. במשך יותר מארבעה חודשים, ארבעה ימים בשבוע, הובא סיטה ממקום מעצרו לביתנו לפגישות הבהרה והכנה. בישיבותינו הראשונות היה עלי להבהיר לפרופסור ולשכנעו, כי עם כל גדולתו במקצועו ושליטתו בענפי תרבות שונים, שטף לשונו וגישתו האנליטית החדה, הרי כפרקליטו עלי ללמוד מפיו את החלק המדעי הנוגע למשפטו, כולל מדע האטום. אך באשר לניתוחן של העובדות והטיעונים להגנתנו - הרי הן תחומי הבלעדי, בהם אני הרב והוא התלמיד. כאשר עבר סיטה את המחסום הפסיכולוגי הזה ונקבעו תחומי שיתוף הפעולה בינינו, נעשה סיטה רגוע, מקשיב בהערכה ומשיב לעניין".

אגב: הווילה של יעקב סלומון שנחשבה מהודרת וייחודית ביותר באותם ימים, ניצבת עד היום במפגש הרחובות דרך הים ואילנות במורדות המערביים של הכרמל.

ב-5 בנובמבר 1960, כחצי שנה לאחר מעצרו, נפתח משפטו של סיטה בדלתיים סגורות בבית המשפט המחוזי בחיפה, בפני השופטים יעקב אזולאי, יוסף כהן, לימים שופט בעליון, ואוגניה וינוגרדוב, לימים נשיאת בית המשפט המחוזי בחיפה. פרופ' סיטה הואשם במסירת ידיעות העלולות להיות לתועלת האויב ובמסירת ידיעות סודיות מתוך כוונה לפגוע בטחון המדינה.

ההרכב של שלושת השופטים המחוזיים שלח את פרופ' סיטה לחמש שנות מאסר בפועל. "המקרה הנוכחי ונסיבותיו המיוחדות", אמר השופט יעקב אזולאי, "קשה להשוותו לכל מקרה מאותו סוג שנידון בבתי המשפט בארץ. העבירות חמורות, הן במהות והן בעונש שהן גוררות - קיום מגע עם סוכנים זרים במשך תקופה של ארבע וחצי שנים". למרות העונש הקל יחסית - שלא שונה גם לאחר הערעור בבית המשפט העליון - המשיך עו"ד סלומון בנסיונותיו להשיג לו חנינה, אך לשווא. ראש הממשלה, דוד בן-גוריון, כתב לפרקליט החיפאי: "לא ייתכן משוא פנים למי שהוא פרופסור. להיפך. חטאו, באשר הוא

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

איש מלומד, כבד יותר מחטאו של אדם פשוט. סיטה נהנה מזכות הכנסת אורחים בארצנו - והוא מעל וריגל. עליו לשאת בעוונו ככל פושע".

אחת השאלות שנותרו פתוחות גם אחרי המשפט היתה סוגיית המניע: מה הביא אדם בעל שם עולמי כמו פרופ' סיטה לרגל ולספק לסוכנים זרים מידע בנושאים רגישים כל כך? עו"ד יעקב סלומון, טען כי שירותי הביון של הגוש הקומוניסטי סחטו את פרופ' סיטה, ואיימו עליו שאם לא ישתף פעולה, יפגעו באביו ובאחותו, שהתגוררו בצ'כוסלובקיה.

איסר הראל, לעומת זאת, מרחיק לכת וטוען בספרו כי פרופ' סיטה היה מלכתחילה סוכן מושתל של שירותי הביון הקומוניסטיים. "בבוכנוואלד התיידד עם אסירים אחדים שנתמנו לאחר שחרורם לתפקידים בכירים בשירותים החשאיים הצ'כיים.

בשנים 45'-48' שירת סיטה באגף מיוחד של המודיעין הצ'כי. ב-48' יצא למערב כאיש מדע שהחליט כביכול לבחור בחופש ולעזוב את ארצו הנתונה תחת שלטון קומוניסטי. סיטה קיבל מלגת מחקר באוניברסיטת אדינבורג, ואחר כך עבר לאוניברסיטת מנצ'סטר. משם עקר לארצות הברית וכיהן באוניברסיטת סיראקוז כפרופסור לפיזיקה. למעשה" הוסיף הראל, "השירותים החשאיים הצ'כיים הניחו לפרופ' סיטה לצאת למערב והחלו להפעילו כשהגיע לארצות הברית. היה עליו להעביר ידיעות על הפוטנציאל המדעי האמריקני. האף.בי.איי חשד בסיטה, חקר אותו וניסה זמן מה להפעילו כסוכן כפול. הניסיון הזה לא עלה יפה מפני שמפעיליו האמריקנים הגיעו למסקנה שאין לתת בו אמון. וכך נאלץ פרופ' סיטה לעזוב את ארצות הברית".

סוף דבר

סיטה, בעל האזרחות הגרמנית, השתחרר מהכלא ב-26 במרס 1963 אחרי ניכוי שליש מתקופת מאסרו בעבור התנהגות טובה וזמן קצר לאחר מכן טס לגרמניה יחד עם אשתו, יהודית ארנון. השניים השתקעו בעיר פרייבורג וסיטה השתלב במחקר המדעי באוניברסיטה המקומית. מאז לא דרכה כף רגלו בישראל. שנים ספורות לפני מותו ניסו מספר עיתונאים ישראלים ליצור איתו קשר טלפוני. תשובותיו היו מנומסות ועיקרן היה זה: "מאז עזבתי את ישראל, רק סבלתי מהפרשה. עכשיו אני רוצה לחיות עם אשתי בשקט את שנותיי האחרונות. הניחו לי". סיטה נפטר בתחילת שנות ה-90.

קרינה קוסמית או רדיואקטיביות מסוכנת

יום ב', כ"א בשבט תשס"ח (28 בינואר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

במשך כל מהלך חקירתו הקפיד פרופ' סיטה לטעון כי מעולם לא עסק בנושא האטומי וכי כל עיסוקו היה בחקר הקרינה הקוסמית. מהי, בעצם קרינה קוסמית, והאם בכלל יש לה קשר לנושא הגרעיני?

קרינה קוסמית היא קרינה המגיעה אל כדור הארץ ממרחבי היקום. חלק מן הקרינה הזו נקרא "קרינת גמא" שמקורה בתהליך פירוק רדיואקטיבי. בהיותה טעונה מאד באנרגיה, קרינת גמא מסוכנת ביותר לאדם. היא מסוגלת לחדור כ-15 סנטימטר מים, לעבור בקלות דרך רקמות חיות ואף מספר סנטימטרים דרך מחסומי עופרת יצוקה. חשיפה לכמות קטנה של קרינת גמא עלולה לגרום לסרטן וחשיפה ממושכת לקרינה זו גורמת למוות.

קרינה רבה מסוג גמא נפלטת גם בעת פיצוץ גרעיני וגורמת לנזקים חמורים לבני האדם המצויים בסביבה, דוגמת אלה ששרדו את הפיצוץ האדיר כשהוטלו הפצצות האמריקניות במלחמת העולם השנייה על הירושימה ונגסאקי.
]http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-26576-00.html?tag=23-43-38[